

Aron Jakovlevič Gurevič

Aron Jakovlevič Gurevič se narodil 12.května 1924 v Moskvě do židovské rodiny. Gurevič byl významný ruský vědec, kulturolog a patřil k předním ruským historikům. Zabýval se především středověkou kulturou, moderní historiografií, dějinami Skandinávie a problematikou metodiky historického bádání. Je autorem více než 500 odborných prací.

Gurevič vystudoval historickou fakultu Moskevské státní univerzity, v roce 1950 obhájil kandidátskou práci „Rolnictvo jihovýchodní Anglie během před-normanské doby“ a v roce 1962 se stal doktorem historických věd na Leningradské univerzitě. Jeho disertační práce byla „Přehled sociálních dějin Norska v 9. až 12. století“. Jednalo se o vůbec první disertační práci v celém Sovětském svazu zcela zasvěcenou historii Vikingů. Po ukončení školy pracoval jako profesor na pedagogickém institutu v Kalininu až do roku 1966 (nyní Tverská státní univerzita), poté se připojil k Moskevskému institutu filozofie. Odtud byl roku 1969 propuštěn, poté co zveřejnil „Problémy v původu feudalismu v západní Evropě“, kde zpochybnil teorii o vzniku feudalismu, přijatou v marxistické historiografii. Až do roku 1992 pracoval v Ústavu společné historie v Moskvě. V roce 1989, během Perestrojky, bylo Gurevičovi povoleno poprvé vycestovat. V letech 1989 až 1991 přednášel na univerzitách v Itálii, USA, Německu a Dánsku a v letech 1992 až 1993 na univerzitách v Norsku, Švédsku, Velké Británii a Francii. V roce 1993 se stal vedoucím Ústavu světových dějin na Moskevské státní univerzitě. Aron Jakovlevič Gurevič zemřel 5. srpna 2006 v Moskvě.

Výchozím bodem Gurevičovy práce se stala již zmiňovaná středověká historie Skandinávských zemí a otázky vzniku feudalismu v západní Evropě. Právě z této oblasti vznikly jeho první knihy „Vikingská tažení“, „Svobodné rolnictvo feudálního Norska“ a „Geneze feudalismu v západní Evropě“. Hluběji se zamýšlí nad myšlením a kulturou středověkých lidí v knihách „Dějiny a sága“ a „Kategorie středověké kultury“. Právě poslední jmenovaná kniha vyvolala značný zájem a byla přeložena do mnoha světových jazyků. Z dalších děl byla do češtiny přeložena pouze „Historikova historie“ a „Nebe, peklo, svět“. Gurevičova práce byla ovlivněna Jacquesem Le Goffem, Georgesem Dubym a Michailem Bachtinem. Gurevič se sám považoval za člena školy Annales. V Sovětském svazu nebylo jeho dílo přijímáno dobře, jelikož bylo považováno za antimarxistické. Naopak v zahraničí bylo podporováno.

Aron Jakovlevič Gurevič: Kategorie středověké kultury

Vydalo nakladatelství Mladá fronta (edice Most, svazek 17), Praha 1978.

Kniha „Kategorie středověké kultury“ patří mezi nejznámější díla ruského vědce a historika Arona Jakovleviče Gureviče. Autor se v tomto díle snaží přiblížit kulturu středověku a chápání této doby tehdejší společností. Kniha svým obsahem přesahuje a částečně vyvrací zjednodušený pohled na středověk jako na „dobu temna“. Pomocí konstruktivně kritických argumentů nám Gurevič nastiňuje klady i zápory doby středověku, avšak ne na příkladech válek, vražd a spiknutí, ale na životě běžného člověka. A právě díky tomuto dílu je pro nás snazší pochopit pohnutky středověkého člověka, než-li pouze na základě historických událostí, které se v dané době odehrály. Autor nám dává jasně na vědomí, že středověkou kulturu nelze nijak porovnávat s kulturou antickou či novověkou.

Autor celou knihu rozdělil do několika částí, jež se systematicky a periodicky zaměřují na největší otázky doby a za pomoci konkrétních příkladů nastiňuje možné odpovědi. Tyto části jsou brány jako jednotlivé kapitoly a tématické celky. V úvodu pojmenovaném „Středověký člověk a jeho obraz světa“ sám autor předesílá, že mu šlo spíše o položení a rozvedení otázek než o jejich konečné zodpovězení, což se mu dle mého názoru obstojně podařilo. Srovnává „obraz světa“ člověka středověkého s člověkem dnešním. Po úvodu následují již zmíněné kapitoly z různých sfér lidského života, díky nimž se snaží o komplexní pohled na život a myšlení středověkého člověka. V závěru nazvaném „Na cestě za lidskou osobností“ Gurevič shrnuje výsledky svého studia a definuje středověkou osobnost jako výsledek jeho předešlých studií. Kniha dále obsahuje rejstřík a obrazovou přílohu. Doslov je prací Jaroslava Kudrny a do češtiny dílo přeložil Jaroslav Kolár.

Nyní se vraťme k jednotlivým kapitolám knihy. První kapitola nese název „Středověké představy o prostoru a času“ a zahrnuje dvě podkapitoly týkající se právě dvou kategorií uvedených v názvu. Druhá kapitola byla pojmenována „Zákonem je nutné budovat zem“, která studuje středověké pojetí práva. Poslední kapitola je nazvána „Středověké představy o bohatství a práci“ a pojednává o vztahu bohatství a víry člověka. Ve všech kapitolách autor srovnává chápání v době barbarské a v době vrcholného středověku, které je značně ovlivněno dobou předcházející. Tedy i srovnání předkřesťanského člověka s člověkem křesťansky založeným.

V kapitole „Středověké představy o prostoru a času“ se autor zabývá chápáním a vnímáním prostoru a času ve středověku.

Část zabývající se prostorem je nazvána „Makrokosmos a mikrokosmos“. Gurevič nám líčí, jak v době barbarské byl člověk mocně spjat s přírodou, hlavně s okolím, které jej obklopovalo, jelikož hustota osídlení byla nízká člověk si vypěstoval silný vztah k přírodě kolem něj, která ovlivňovala jeho život po všech směrech. Autor k poukázání na toto téma rád používá příkladů z výtvarného umění. A právě název této kapitoly odkazuje na to, že tehdejší člověk chápal tento svůj životní prostor jako mikrokosmos, který byl obrazem většího a mocnějšího makrokosmu, veškerého uspořádaného bytí a jsoučna. A právě neznámý prostor byl tehdejším člověkem chápán jako jasné nebezpečí, neuspořádaný svět, jasná hrozba. Toto autor uvádí jako důvod proč se tak málo cestovalo. Podle Gureviče právě z této myšlenky vznikl protiklad ke kosmu, a to chaos.

Naopak v křesťanské době lidé už k přírodě neměli tak blízko, jako dříve i když mnohé barbarské rysy stále přetrvávaly. Člověk sebe i přírodu chápal jako boží dílo a stejně tak chápal makrokosmos i mikrokosmos jako jeho obraz. Autor zde uvádí myšlenku tzv. „groteskního těla“, kde splývají hranice mezi člověkem a světem, v podobě obrazů s výjevem lidí-rostlin nebo lidí-zvířat. Tato idea se objevuje spíše v době raně křesťanské. Křesťanská společnost byla silně ovlivněna vírou. Příroda a kultura už nadále nestojí v protikladu, ale jsou součástí poznání nadzemského vyššího plánu. Představy o protikladu kosmu a chaosu jsou však vystřídaný křesťanským dualismem, tedy hříšným pozemským světem nacházejícím se pod královstvím božím, jak autor konstatuje. Harmonii světa nalézal středověký člověk v číslech a symbolech. Gurevič píše, že svět, z pohledu člověka byl v této chvíli uspořádaný i když se kosmos dělil na „Civitas Dei“ a „Civitas terrena“, božská harmonie čísla byla jednotnou podstatou.

Název další podkapitoly „Co je čas?“ si autor vypůjčil od svatého Augustina, kterého autor v celé knize cituje a odkazuje na něj. V této podkapitole nám autor předkládá názory několika středověkých myslitelů, nejvíce právě již zmíněného Aurelia Augusta. V této části Gurevič popisuje postupnou proměnu myšlení středověkého člověka od pouhého vnímání času (nebo spíše barbarského nevnímání času), přes formulování otázky „co je čas?“ až po začátek počítání času. Gurevič poukazuje na různé kulturní a sociální podmínky, které ovlivňovaly představy o času a tedy i život člověka. A stejně jako u předcházející podkapitoly o prostoru, bylo vnímání času do značné míry ovlivněno vírou. Autor představuje čtenáři pět přístupů k pojetí času: agrární čas, rodový, biblický, cyklický a čas historický. Představa času se mění ve 13. a 14. století příchodem času kupeckého. Byli to

právě kupci, kteří si uvědomovali nezadržitelnost v uplívání času. Na závěr podkapitoly se Gurevič zastavuje u rytířských románů a představě času v nich obsažené.

Další část nazvaná „Zákonem je nutno budovat zem“ se zabývá vývojem práva ve středověku. Při charakteristice práva vychází Gurevič ze vzájemné koexistenci vědomí člověka a společenského postavení. Velkou část této kapitoly věnuje právu barbarskému, kde bylo právo bráno také jako společenská záležitost. Autor zde používá přirovnání člověka, který pozbyl právo k vlkodlaku, který je vykázán pryč ze společnosti. Na tomto přirovnání nám Gurevič ukazuje, že žít dle právních zákonů umožňovalo člověku fungovat a být součástí určité společnosti. Zajímavá je i autorova myšlenka, že každý člověk se s daným právem narodil a to jej svazovalo k určité sociální vrstvě a tento fakt do značné míry ovlivňoval i charakter jedince.

S příchodem křesťanství se toto myšlení člověka změnilo. V Bohem daném právním řádu si všichni byli rovni. Rozličné postavení lidí ve společnosti bylo připisováno jak vlastním zásluhám, tak božímu záměru. Avšak jak autor předjímá, příslušnost k určité skupině či společnosti stále zastíňovala jakýkoliv individualismus.

Poslední kategorií, kterou se Gurevič zabývá jsou „Středověké představy o bohatství a práci“. Autor v této části srovnává vnímání práce v antice a ve středověku. Na rozdíl od antiky, byla ve středověku práce vítána a naopak nicnedělání bylo odsuzováno. Gurevič také velice příznačně popisuje symboliku bohatství a peněz. V barbarské společnosti symbolizovali cennosti a drahé kovy vlastnosti majitele, který si je buď zasloužil nebo vydobyl. Autor zde využívá příkladu hostiny, která měla ukazovat společenské postavení a bohatství hostitele. Ve středověké společnosti brali bohatství jako něco daného od Boha, což sloužilo k užití nebo rozdělení ostatním. Na závěr této kapitoly nám autor ukazuje pohled církve na bohatství a lichvu.

Na základě již zmíněných kapitol se nám dostává jakéhosi komplexnějšího pohledu na středověkého člověka. Autor nám ukazuje možnou cestu historického bádání v kapitole středověku. Kniha je tedy kvalitním a poměrně objektivním dílem, které obsahuje přiblížení člověku současnému myšlení a představy člověka středověkého. Po přečtení tohoto díla bychom měli být částečně schopni hovořit o středověké kulturní problematice a argumentovat na základě předložených názorů a domněnek. Jelikož část tematiky spočívá ve srovnání kultury středověku s moderní společností roku 1978, je v rámci objektivního posouzení tématu nutné doplnit četbu o další novější tematickou literaturu. Toto Gurevičovo dílo částečně osvětluje jinak předsudky zastíněný středověk a právě proto bych se nebála tuto knihu doporučit.